

Kosten-batenanalyse gesitueerd

MARIAN DEBLONDE

Michael Jacobs levert in het hierna volgende artikel een kritiek op de normatieve politieke theorie die aan de basis ligt van kosten-batenanalyses. Maar wat zijn kosten-batenanalyses (KBA's) precies? Deze inleiding wil kort de herkomst en betekenis van deze techniek voor het oplossen van milieu-problemen schetsen.

KBA is een techniek die gefundeerd is in de, op neoklassieke leest geschoeide, welvaartstheorie. Deze welvaartstheorie biedt economen aanknopingspunten om milieuproblemen in economische termen te formuleren dankzij het – van Marshall afkomstige en door Pigou uitgebreide – begrip 'extern effect'. Om de betekenis en reikwijdte van KBA te verhelderen zal ik hierna kort ingaan:

1. op een aantal vooronderstellingen van de neoklassieke theorie,
2. op de welvaartstheorie als een parafrasering van de neoklassieke theorie, en
3. op KBA als een instrument om externe effecten (en tegenmaatregelen om deze te 'internaliseren') in monetaire termen te waarderen.

Neoklassieke economen behandelen de vraag naar de optimale allocatie van schaarse goederen en diensten. Het allocatievraagstuk omvat enerzijds het probleem van de aanwending van de in een volkshuishouding aanwezige productiefactoren (land of natuur, arbeid en kapitaal) en anderzijds het probleem van de verdeling van de gerealiseerde productie. Volgens neoklassieke economen is het allocatievraagstuk optimaal opgelost onder algemeen evenwicht, d.w.z. als de markten voor de diverse goederen en diensten tegelijk en gezamenlijk een evenwicht bereiken. Dit betekent dat vanuit een neo-klassiek perspectief en onder een aantal in het neoklassieke model geformuleerde voorwaarden de inzet van marktkrachten – en niet, bijvoorbeeld, het publieke debat – het beste beslissingsinstrument is om een maximum aan baten en een minimum aan kosten te realiseren.

Neoklassieke economen gaan er verder van uit dat de waarde van goederen en diensten alleen op de markt kan geopenbaard worden als een uitdrukking van individuele voorkeuren. Op de markt krijgen waren een prijs. Deze prijs is een functie van vraag en aanbod. Als vraag en aanbod in evenwicht zijn, drukt de prijs de waarde van de waar uit. Deze waarde is niet het resultaat van productiekosten of van de bruikbaarheid van de waar, maar van individuele wensen en verlangens. Uiteindelijk hangt de waarde af van subjectieve voorkeuren.

Volgens de neoklassieke theorie is een optimale allocatie alleen mogelijk als aan een – groot aantal – vooronderstellingen wordt voldaan. De welvaartstheorie is ontwikkeld vanuit het besef dat deze vooronderstellingen vaak niet overeenkomen met de werkelijkheid. Eén van die vooronderstellingen is de afwezigheid van positieve of negatieve externe effecten. Wanneer het handelen van marktpartijen invloed heeft op de welvaart van niet bij de transactie betrokkenen is er sprake van een extern effect. Volgens Pigou veroorzaken (negatieve) externe effecten een verschil tussen de maatschappelijke en de private kostprijs van goederen en diensten.

Een voorbeeld: wanneer een producent de in een productieproces vrijkomende zware metalen in de rivier loost, wentelt hij een deel van zijn productiekosten af op de gemeenschap. Dat zijn in dit geval de kosten om de kwaliteit van het rivierwater weer op het gewenste peil te brengen.

Het voorkomen van (negatieve) externe effecten wijst op een imperfectie van het marktmechanisme. Marktimperfecties vormen een goede reden voor staatsingrijpen (en de vorm van deze overheidsinterventies zijn voorwerp van onderzoek van de welvaartstheorie). De staat dient een correctie door te voeren zodanig dat de bedrijfseconomische kosten weer gelijk zijn aan de maatschappelijke kosten. Met andere woorden: het overheidsbeleid moet er op gericht zijn externe effecten te internaliseren.

KBA is een instrument om een bepaald concreet project – bijvoorbeeld ter correctie van nadelige externe milieueffecten – te evalueren. Het instrument omvat een aantal elementen, zoals het definiëren van het project en van de economisch relevante effecten van het project, het fysisch en monetaire kwantificeren van deze effecten, het disconteren van toekomstige kosten en baten van het project. De redenering aan de basis van de monetaire kwantificering luidt als volgt (de lezer zal er moeiteloos het neoklassieke perspectief in herkennen). Nadelige milieueffecten wijzen erop dat de allocatie van milieugoederen en -diensten niet optimaal is. Een belangrijke reden daarvoor is het ontbreken van een markt voor deze specifieke – en vaak collectieve of publieke (ik gebruik deze term in de economische betekenis; zie het artikel van Jacobs) – goederen en diensten. Daarom moeten we, minstens in theorie, een markt creëren en deze milieugoederen en diensten opvatten als waren. Aan deze waren worden prijzen toegekend door de kosten en de baten van een milieuproject te vergelijken. Deze (sociale) kosten en baten worden

begrepen als een (al dan niet gewogen) som van individuele kosten en baten¹. In die gevallen dat er voor bepaalde milieugoederen en -diensten geen reële markten bestaan, kan men de waarde (en dus de baten) ervan niet afleiden uit de op de markt gereveleerde prijs. Daarom moet men zogenaamde schaduw-prijzen toekennen. Ook daarvoor zijn verschillende technieken ontwikkeld. Eén ervan is contingente waardering (*contingent valuation*), waarvan sprake in het artikel van Jacobs. De methode van contingente waardering bestaat erin dat men een representatieve groep consumenten een enquête voorlegt, waarin men vraagt naar hun bereidheid om compensatie voor milieuschade te betalen (*willingness to pay*) en/of te accepteren (*willingness to accept*). Aangezien deze consumenten hun individuele voorkeuren in monetaire termen uitdrukken, kan men hun preferenties opnieuw aggregeren en kan men de baten van een bepaald milieuproject afwegen tegen de kosten.

Bibliografie

Dietz, F., Hafkamp, W. & van der Straaten, J. (red.)
1994 *Basis-boek milieu-economie*. Amsterdam/Meppel: Boom. (hoofdstuk 3)

Jacobs, M.
1996 De grenzen van het neoclassicisme. In: P. Gimeno, R. Weiler & D. Holemans (red.), *Ontwikkeling & Duurzaamheid*, Brussel: VUB en Antwerpen: Technologisch Instituut, p. 83-111.

Hanley, N. & Spash, C.L.
1993 *Cost-benefit Analysis and the Environment*. Aldershot: Edward Elgar. (hoofdstuk 1)

van der Straaten, J.
1990 *Zure regen. Economische theorie en het Nederlandse beleid*. Utrecht: Jan van Arkel. (hoofdstuk 6)

1 In de welvaartstheorie is collectieve welvaart de gezamenlijke behoeftenbevrediging van alle individuen, voor zover deze gebaseerd is op een gebruik van schaarse middelen. Collectieve welvaart wordt met andere woorden begrepen als een som van de welvaart van afzonderlijke individuen. Hoe die som er precies moet uitzien is het grote probleem van de welvaartstheorie: het aggregatieprobleem.

Marian Deblonde studeerde natuurkunde en filosofie aan de KUL. Zij is aan de Landbouwniversiteit Wageningen verbonden als docente en assistente in opleiding, en bereidt een proefschrift voor over de politieke rol van milieueconomische theorieën.